

СВІЧЧИНЕ ВЕСІЛЛЯ

ПЕРЕДМОВА

Коли я випадково натрапив на мотив «заборони світла», мотив, що й послужив темою для цієї драми, мене захопила в ньому можливість змалювати барвисту картину суто міського життя і соціальної боротьби в стародавньому місті, а на цьому мальовничому тлі створити узагальнений образ боротьби України за свою волю і самобутню культуру.

У двох грамотах литовських князів (1494 і 1506 рр.), що володіли тоді Києвом, є коротенька звістка про те, як київські воєводи заборонили, немовби з протипожежних міркувань, засвічувати світло «в домех» київських городян і ремісників, стягаючи в разі непослуху чималі для того часу штрафи. Тяжка ця заборона тривала, очевидно, не менш як 15 років, бо в грамоті 1494 р. вона згадується як факт, що вже існував, і минуло ще 12 років, як нарешті 1506 р. цю заборону остаточно скасував уже новий король Сігізмунд. Інших відомостей про історію «заказаного світла» я не знайшов. Грамота 1506 р., що «отложила» заборону світла, посилається на скаргу в цій справі киян. Проте і попередня грамота 1494 року каже про такі самі скарги, що не заважало воєводам ще 12 років тримати в темряві ремісничі «кінці» великого міста. Отже, не буде великим порушенням художньої правди, коли припустити, що, не бачачи пуття в дванадцятирічних скаргах великим князям, київські ремісники і городяни не витримали й активно запротестували проти знущання.

Хоч як там було в дійсності, але такий поетичний мотив, як заборона світла в цілому місті, дає дорогоцінну змогу змалювати стародавнє цехове ремісниче життя, показати це життя не статично, а в процесі боротьби з феодалами за міські привілеї і права.

Після запровадження в Києві Магдебурзького права цехове життя на початку XVI століття було в повному розквіті. Всі оті кравці, шевці, рибалки, теслярі, золотарі, бондарі, кушніри, ковалі, стрільці й багато інших, про життя яких у Києві згадують тогочасні джерела — звісно, не могли залишатись байдужими

СВІЧЧИНЕ ВЕСІЛЛЯ

ПЕРЕДМОВА

Коли я випадково натрапив на мотив «заборони світла», мотив, що й послужив темою для цієї драми, мене захопила в ньому можливість змалювати барвисту картину суто міського життя і соціальної боротьби в стародавньому місті, а на цьому мальовничому тлі створити узагальнений образ боротьби України за свою волю і самобутню культуру.

У двох грамотах литовських князів (1494 і 1506 рр.), що володіли тоді Києвом, є коротенька звістка про те, як київські воєводи заборонили, немовби з протипожежних міркувань, засвічувати світло «в домех» київських городян і ремісників, стягаючи в разі непослуху чималі для того часу штрафи. Тяжка ця заборона тривала, очевидно, не менш як 15 років, бо в грамоті 1494 р. вона згадується як факт, що вже існував, і минуло ще 12 років, як нарешті 1506 р. цю заборону остаточно скасував уже новий король Сігізмунд. Інших відомостей про історію «заказаного світла» я не знайшов. Грамота 1506 р., що «отложила» заборону світла, посилається на скаргу в цій справі киян. Проте і попередня грамота 1494 року каже про такі самі скарги, що не заважало воєводам ще 12 років тримати в темряві ремісничі «кінці» великого міста. Отже, не буде великим порушенням художньої правди, коли припустити, що, не бачачи пуття в дванадцятирічних скаргах великим князям, київські ремісники і городяни не витримали й активно запротестували проти знущання.

Хоч як там було в дійсності, але такий поетичний мотив, як заборона світла в цілому місті, дає дорогоцінну змогу змалювати стародавнє цехове ремісниче життя, показати це життя не статично, а в процесі боротьби з феодалами за міські привілеї і права.

Після запровадження в Києві Магдебурзького права цехове життя на початку XVI століття було в повному розквіті. Всі оті кравці, шевці, рибалки, теслярі, золотарі, бондарі, кушніри, ковалі, стрільці й багато інших, про життя яких у Києві згадують тогочасні джерела — звісно, не могли залишатись байдужими

глядачами насильства феодального панства з наказаним світлом, що від його заборони терпіли насамперед саме «нижчі», трудові верстви тодішнього суспільства.

З мотивом заборони світла, що його дає згаданий історичний епізод, я зв'язав відомий київський звичай «женити свічку» першого вересня, що справлявся ще порівнюючи недавно — в 80-90-х роках минулого століття.

Я спробував відтворити коріння такого весілля в самій боротьбі за світло київських ремісників. Для цього я поставив у центрі поеми вигадану постать ремісника-зброяра Свічки, з весіллям якого і зв'язав перипетії драми і самої боротьби ремісників за світло.

Запровадження в драмі цього мотиву вимагало інсценізації стародавнього весільного ритуалу. Це утворювало небезпеку розгубити в сирому етнографізмі драматичне напруження поеми, і, щоб уникнути цього, я дозволив собі символічну поетизацію весільного ритуалу в рамці цехових мотивів, оскільки весілля відбувається на об'єднаних зборах усіх цехів.

Ось те, що я вважав за потрібне сказати щодо сюжету і зовнішньої побудови моєї драматичної поеми.

Тепер не зайвим буде обізнатись, бодай в загальних рисах, з топографією тогочасного (1506 р.) Києва, принаймні тих його місць, які є безпосередньою сценою цієї дії.

За тих часів Київ ледве почав оживати після жахливого руйнування, якого зазнав в 1482 році від кримського хана Менглі-Гірея, що «Київ взя і огнем сожже». Нагірна частина міста — Старий город — була занедбана, зруйнована і не підіймалася з руїн аж до XVII століття. Все міське життя за часів нашої драми було зосереджене на Подолі, що звався тоді Подольє або Нижній город.

Тут, в тісних і кривих вулицях, кипіло торговельне і промислове життя міста, тут, в убогих, ушитих соломою хатах, жили міщани, ремісники, купці та інший київський люд. На великому майдані, де тепер будинок Київенерго, містився Магістрат — місце, де було зосереджене міське самоврядування за Магдебурзьким правом, а далі на захід, під горою, був Житній торг — назва, що збереглася й досі.

глядачами насильства феодального панства з наказаним світлом, що від його заборони терпіли насамперед саме «нижчі», трудові верстви тодішнього суспільства.

З мотивом заборони світла, що його дає згаданий історичний епізод, я зв'язав відомий київський звичай «женити свічку» першого вересня, що справлявся ще порівнюючи недавно — в 80-90-х роках минулого століття.

Я спробував відтворити коріння такого весілля в самій боротьбі за світло київських ремісників. Для цього я поставив у центрі поеми вигадану постать ремісника-зброяра Свічки, з весіллям якого і зв'язав перипетії драми і самої боротьби ремісників за світло.

Запровадження в драмі цього мотиву вимагало інсценізації стародавнього весільного ритуалу. Це утворювало небезпеку розгубити в сирому етнографізмі драматичне напруження поеми, і, щоб уникнути цього, я дозволив собі символічну поетизацію весільного ритуалу в рамці цехових мотивів, оскільки весілля відбувається на об'єднаних зборах усіх цехів.

Ось те, що я вважав за потрібне сказати щодо сюжету і зовнішньої побудови моєї драматичної поеми.

Тепер не зайвим буде обізнатись, бодай в загальних рисах, з топографією тогочасного (1506 р.) Києва, принаймні тих його місць, які є безпосередньою сценою цієї дії.

За тих часів Київ ледве почав оживати після жахливого руйнування, якого зазнав в 1482 році від кримського хана Менглі-Гірея, що «Київ взя і огнем сожже». Нагірна частина міста — Старий город — була занедбана, зруйнована і не підіймалася з руїн аж до XVII століття. Все міське життя за часів нашої драми було зосереджене на Подолі, що звався тоді Подольє або Нижній город.

Тут, в тісних і кривих вулицях, кипіло торговельне і промислове життя міста, тут, в убогих, ушитих соломою хатах, жили міщани, ремісники, купці та інший київський люд. На великому майдані, де тепер будинок Київенерго, містився Магістрат — місце, де було зосереджене міське самоврядування за Магдебурзьким правом, а далі на захід, під горою, був Житній торг — назва, що збереглася й досі.

На захід від Подолья здіймалася над його кривими вуличками гора, так звана Вздихальниця, що являє собою відногу Старокиївських високостей, але трохи нижча за них. Тепер над кручею цієї гори стоїть Андріївська церква, тоді ж усю цю високість, а також суміжну з нею Киселівку (назва пізніша) займав Київський замок, що його збудували десь, певно, в XV ст. литовські князі, щоб закріпити свою владу в здобутому ними Києві.

Отже, з одного боку Подольє — центр міщанського і цехового життя, з другого — пануюча над ним Вздихальниця з литовським замком (Гора) — і є місце дії нашої драми.

Головна і найвигідніша дорога з Подолья до замку йшла в обхід на захід, а потім на південь, огинаючи гору таким способом: з Житнього торгу повз гору Щекавицю, що стояла на північ проти Вздихальниці, через Кожум'яцьку браму і так званий Копирів Кінець і далі через передмістя Кожум'яки — назва, що збереглася за відповідною вуличкою до останнього часу. Копирів Кінець, де автор містить оселю своєї героїні Меланки, знаходився, отже, на дорозі між Горою з її замком і Подольєм, що від нього він відділявся згаданою Кожум'яцькою брамою і був трохи вищий.

Сам же по собі Копирів Кінець містився між Замковою горою (Вздихальницею) і протилежною горою Скавиною (Щекавицею) в найвужчому між ними місці. Щекавицька вулиця існує, як відомо, і тепер. Отже, Копирів Кінець, в якому починається дія драми, знаходився недалеко Житнього торгу, на захід від нього. Кожум'яки, що обгинали Вздихальницю і замок з заходу, являли собою глибоку долину — яр, де протікала річечка Киянка (назва збереглась і тепер), і були вони тоді, як вже сказано, найвигіднішим сполученням між Подольєм і старим городом (через Київську браму) і зокрема замком. Це було глухе, темне вночі передмістя, де по схилах ярів тулилися вбогі хатини гончарів і кожум'як; до них належить і змальований у п'єсі Чіп. Є безперечні підстави гадати, що в цих Кожум'яках завжди таїлося глухе незадоволення і назривала опозиція литовському урядові, що чекала найменшого приводу, щоб спалахнути одвертим заколотом. В нашій драмі дорога з Замкової гори на Житній торг є та путь, що її мусила пройти

На захід від Подолья здіймалася над його кривими вуличками гора, так звана Вздихальниця, що являє собою відногу Старокиївських високостей, але трохи нижча за них. Тепер над кручею цієї гори стоїть Андріївська церква, тоді ж усю цю високість, а також суміжну з нею Киселівку (назва пізніша) займав Київський замок, що його збудували десь, певно, в XV ст. литовські князі, щоб закріпити свою владу в здобутому ними Києві.

Отже, з одного боку Подольє — центр міщанського і цехового життя, з другого — пануюча над ним Вздихальниця з литовським замком (Гора) — і є місце дії нашої драми.

Головна і найвигідніша дорога з Подолья до замку йшла в обхід на захід, а потім на південь, огинаючи гору таким способом: з Житнього торгу повз гору Щекавицю, що стояла на північ проти Вздихальниці, через Кожум'яцьку браму і так званий Копирів Кінець і далі через передмістя Кожум'яки — назва, що збереглася за відповідною вуличкою до останнього часу. Копирів Кінець, де автор містить оселю своєї героїні Меланки, знаходився, отже, на дорозі між Горою з її замком і Подольєм, що від нього він відділявся згаданою Кожум'яцькою брамою і був трохи вищий.

Сам же по собі Копирів Кінець містився між Замковою горою (Вздихальницею) і протилежною горою Скавиною (Щекавицею) в найвужчому між ними місці. Щекавицька вулиця існує, як відомо, і тепер. Отже, Копирів Кінець, в якому починається дія драми, знаходився недалеко Житнього торгу, на захід від нього. Кожум'яки, що обгинали Вздихальницю і замок з заходу, являли собою глибоку долину — яр, де протікала річечка Киянка (назва збереглась і тепер), і були вони тоді, як вже сказано, найвигіднішим сполученням між Подольєм і старим городом (через Київську браму) і зокрема замком. Це було глухе, темне вночі передмістя, де по схилах ярів тулилися вбогі хатини гончарів і кожум'як; до них належить і змальований у п'єсі Чіп. Є безперечні підстави гадати, що в цих Кожум'яках завжди таїлося глухе незадоволення і назривала опозиція литовському урядові, що чекала найменшого приводу, щоб спалахнути одвертим заколотом. В нашій драмі дорога з Замкової гори на Житній торг є та путь, що її мусила пройти

Меланка з своїм ліхтарем, щоб урятувати від страти Свічку. Цілком зрозуміло, що, крім Кожум'яцької дороги, було ще багато інших сполучень (стежок) між Подольем і Старим городом (ось як Боричів узвіз та інші), але всі вони були ще крутіші, хоч і коротші. Ось і Меланка мусила пройти такою стежкою, вийшовши з Воєводиної брами. Переходячи до самого замку — резиденції литовського воєводи та його залоги, треба насамперед сказати, що немає цілком точних відомостей, коли саме відбудовано цей замок після жакливого його руйнації Менглі-Гіреєм в 1482 р. Все-таки є деякі підстави гадати, що за часів нашої драми (1506 р.) замок уже був знову збудований. Він займав чималу територію, весь обгороджений міцними дерев'яними стінами з 15 триповерховими вежами. У двох вежах були брами — одна на північ, проти Щекавиці, так звана Воєводи́на брама, і друга на південь — Драбська (жовнірська) брама, а невеличка площадка перед цією брамою правила за лобне місце — тут карали на горло. На одній з веж були великі міські дзигарі, що теж згадуються в п'єсі. В стінах замку, крім палацу самого воєводи, було чимало всяких будівель різних військових чинів та жовнірські казарми. Тут же мали свої будинки вїт і ще декілька найповажніших городян.

Отже, дії драми розвиваються в таких місцях: перша — в Копиревому Кінці, біля Кожум'яцької брами, що вела з замкової дороги на Подольє; друга і четверта — в замку, у воєводиному палаці; третя — в Магістраті та Подольї; п'ята — на одній з подольських вуличок недалеко від великого Подольського майдану.

Хочеться сказати ще кілька слів якщо не про ідейну настанову поеми, — вона зрозуміла й ясна, — то про образ Меланки, дівчини, яка проносить тремтячий, але незгаслий вогник крізь бурю і терни своєї весільної ночі. Цей образ є поетичним символом України, що «з тьми віків та через сгільки бур» пронесла незгаслим живий вогник своєї волі й культури, вогник, що розгорівся потім таким чудесним полум'ям від огнів Жовтневої революції. Таке розуміння цього образу, що його створення я вважаю кращим ділом свого літературного життя, прийнято і в критиці та в історії української літератури.

АВТОР.

Меланка з своїм ліхтарем, щоб урятувати від страти Свічку. Цілком зрозуміло, що, крім Кожум'яцької дороги, було ще багато інших сполучень (стежок) між Подольем і Старим городом (ось як Боричів узвіз та інші), але всі вони були ще крутіші, хоч і коротші. Ось і Меланка мусила пройти такою стежкою, вийшовши з Воєводиної брами. Переходячи до самого замку — резиденції литовського воєводи та його залоги, треба насамперед сказати, що немає цілком точних відомостей, коли саме відбудовано цей замок після жакливого його руйнації Менглі-Гіреєм в 1482 р. Все-таки є деякі підстави гадати, що за часів нашої драми (1506 р.) замок уже був знову збудований. Він займав чималу територію, весь обгороджений міцними дерев'яними стінами з 15 триповерховими вежами. У двох вежах були брами — одна на північ, проти Щекавиці, так звана Воєводи́на брама, і друга на південь — Драбська (жовнірська) брама, а невеличка площадка перед цією брамою правила за лобне місце — тут карали на горло. На одній з веж були великі міські дзигарі, що теж згадуються в п'єсі. В стінах замку, крім палацу самого воєводи, було чимало всяких будівель різних військових чинів та жовнірські казарми. Тут же мали свої будинки вїт і ще декілька найповажніших городян.

Отже, дії драми розвиваються в таких місцях: перша — в Копиревому Кінці, біля Кожум'яцької брами, що вела з замкової дороги на Подольє; друга і четверта — в замку, у воєводиному палаці; третя — в Магістраті та Подольї; п'ята — на одній з подольських вуличок недалеко від великого Подольського майдану.

Хочеться сказати ще кілька слів якщо не про ідейну настанову поеми, — вона зрозуміла й ясна, — то про образ Меланки, дівчини, яка проносить тремтячий, але незгаслий вогник крізь бурю і терни своєї весільної ночі. Цей образ є поетичним символом України, що «з тьми віків та через сгільки бур» пронесла незгаслим живий вогник своєї волі й культури, вогник, що розгорівся потім таким чудесним полум'ям від огнів Жовтневої революції. Таке розуміння цього образу, що його створення я вважаю кращим ділом свого літературного життя, прийнято і в критиці та в історії української літератури.

АВТОР.

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Воєвода Київський
 Гільда, його дружина.
 Князь Ольшанський, каштелян1.
 Іван Свічка, зброяр.
 Меланка, дівчина.
 Шавула, вїт Київський.
 Козеліус, писар.
 Передерій, сліпий золотар.
 Чіп, кожум'яка.
 Коляндра, кравець.
 Капуста, цехмейстер.
 Тетяна, бублейниця.
 Пріся, дівчина.
 Кмітич, зем'янин звенигородський.
 Кезгайло, рицар, комендант замку.
 Рузя, його дружина.
 Пирхайло, рицар литовський.
 Флоріан, джура.
 Козека, осмник 2.
 Януліс, ловчий воєводин.
 Ульріка, служниця.
 Купець перекопський.
 Купець вірменський.
 Симеон)
 Фока
 Балабуха, кушнір.
 Шпак, бондар.
 Мелешко, коваль.
 Зсхідні невільниці.
 Городянин з ліхтарем.
 Дівчинка Передерієва.

Цехові, міщани, городяни, дівчата, жовніри, осмники, литовські рицарі.

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Воєвода Київський
 Гільда, його дружина.
 Князь Ольшанський, каштелян1.
 Іван Свічка, зброяр.
 Меланка, дівчина.
 Шавула, вїт Київський.
 Козеліус, писар.
 Передерій, сліпий золотар.
 Чіп, кожум'яка.
 Коляндра, кравець.
 Капуста, цехмейстер.
 Тетяна, бублейниця.
 Пріся, дівчина.
 Кмітич, зем'янин звенигородський.
 Кезгайло, рицар, комендант замку.
 Рузя, його дружина.
 Пирхайло, рицар литовський.
 Флоріан, джура.
 Козека, осмник 2.
 Януліс, ловчий воєводин.
 Ульріка, служниця.
 Купець перекопський.
 Купець вірменський.
 Симеон)
 Фока
 Балабуха, кушнір.
 Шпак, бондар.
 Мелешко, коваль.
 Зсхідні невільниці.
 Городянин з ліхтарем.
 Дівчинка Передерієва.

Цехові, міщани, городяни, дівчата, жовніри, осмники, литовські рицарі.

Діється в Києві восени 1506 р.

- 1 Каштелян — сановник, що засідав у польському сеймі.
- 2 Осмник — дрібний урядовець княжий.

ДІЯ ПЕРША

ВІДМІНА ПЕРША

Старий Київ 1506 року. Копирів Кінець перед Нижнім городом. Ліворуч Кожум'яцька брама, що веде на Подольє, в глибині церква Симеона, праворуч кілька хат, серед них — Меланчина. Віддалік видно гору Вздихальницю з Литовським замком. До нього йде дорога цією вулицею. На виступі Симеонової брами в ніші жевріє лампадка. Час перед вечором.
Золота осінь.

І

Дівчата співають і ходять кружка. На чолі — Пріся.
Входить, трохи шкутильгаючи, кравець Коляндра, худорлявий і веселий хлопець.

К о л я н д р а

Та що це ви сумної завели?
Побавились би краще, погуляли,
А хочете — і я допоможу.

П р і с я

І справді, сестри, — нум варити пиво!

2 д і в ч и н а

Ні, краще в женчика!

3 д і в ч и н а

Чи в коструба! 1

1 Коструб — яструб.

Діється в Києві восени 1506 р.

- 1 Каштелян — сановник, що засідав у польському сеймі.
- 2 Осмник — дрібний урядовець княжий.

ДІЯ ПЕРША

ВІДМІНА ПЕРША

Старий Київ 1506 року. Копирів Кінець перед Нижнім городом. Ліворуч Кожум'яцька брама, що веде на Подольє, в глибині церква Симеона, праворуч кілька хат, серед них — Меланчина. Віддалік видно гору Вздихальницю з Литовським замком. До нього йде дорога цією вулицею. На виступі Симеонової брами в ніші жевріє лампадка. Час перед вечором.
Золота осінь.

І

Дівчата співають і ходять кружка. На чолі — Пріся.
Входить, трохи шкутильгаючи, кравець Коляндра, худорлявий і веселий хлопець.

К о л я н д р а

Та що це ви сумної завели?
Побавились би краще, погуляли,
А хочете — і я допоможу.

П р і с я

І справді, сестри, — нум варити пиво!

2 д і в ч и н а

Ні, краще в женчика!

3 д і в ч и н а

Чи в коструба! 1

1 Коструб — яструб.